

Nr 23.

Ankom till riksdagens kansli den 4 mars 1926 kl. 11 f. m.

Utlåtande, angående utgivande av ett historiskt och statsrättsligt arbete om den svenska riksdagen.

I skrivelse den 28 sistlidna januari hava fullmäktige i riksgäldskontoret, efter erinran att 1925 års riksdag uppdragit åt fullmäktige att låta verkställa utredning angående utgivande av ett historiskt och statsrättsligt arbete om den svenska riksdagen, meddelat, att fullmäktige till fullgörande av detta uppdrag tillsatt en kommitté, ävensom att denna kommitté, efter att hava avslutat sina arbeten, till fullmäktige ingivit ett den 15 berörda januari dagtecknat utlåtande och förslag i ämnet; och hava fullmäktige med förenämnda skrivelse överlämnat detsamma till bankoutskottet. Sagda utlåtande, som tidigare tryckts och utdelats i riksdagens kamrar, är såsom bilaga fogat vid utskottets betänkande, och tillåter utskottet sig att hänvisa till innehållet i detsamma.

I sin ovanberörda skrivelse hava *fullmäktige* tillika för egen del anført följande:

»Det ifrågasatta verket, som skulle allsidigt behandla såväl riksdagens historiska utveckling som det nu rådande riksdagsskicket, bör såsom ett verkligt standardverk på ett värdigt sätt hugfästa riksdagens 500-årsminne.

Beträffande sättet för kostnadernas bestridande hava kommitterade framlagt två alternativ, nämligen dels att riksdagen för verkets utarbetande beviljar ett anslag å 240,000 kronor att utgå med 30,000 kronor årligen under en tid av 8 år, dels ock att riksdagen, med principiellt godkännande av den å 240,000 kronor slutande kostnadsplanen, bemyndigar fullmäktige att av anslaget till riksdags- och revisionskostnader i mån av behov ställa erforderliga medel till redaktionskommitténs förfogande. Kommitterade förorda det senare alternativet, till vilket fullmäktige även vilja ansluta sig.

Kommitterade hava slutligen föreslagit, att redaktionskommittén torde vara skyldig att avlämna årsberättelser, däri kostnaderna närmare redovisades, samt att i samband därmed för riksdagen snarast anmäla, om förskjutning i de beräknade kostnaderna syntes inträda av sådant omfång, att totala utgiften icke kunde hållas inom den från början bestämda ramen. Mot detta förslag hava fullmäktige ej annat att erinra, än att berörda årsberättelse med därtill hörande anmälan synes böra ingivas till fullmäktige för att av dem överlämnas antingen direkt till riksdagen eller ock till bankoutskottet.»

Utskottet.

Då utskottet anser det vara önskvärt att genom ett verk av historiskt och statsvetenskapligt innehåll hugfästa femhundraårsminnet av den svenska riksdagens tillvaro, vill utskottet för sin del, med biträdande av kommitténs förslag i ämnet, förorda utgivandet av ett sådant verk, som allsidigt be-

handlar såväl riksdagens historiska utveckling som det nu rådande riksdagsskicket. Kostnaderna för ett dylikt arbetes utgivande hava enligt verkställda beräkningar¹ uppskattats till 240,000 kronor, fränsett tryckningskostnaderna. Beträffande sättet för kostnadernas bestridande har, såsom fullmäktige erinra, kommittén framlagt två alternativ, antingen beviljande av ett anslag å nyssnämnda belopp, att utgå med 30,000 kronor om året under en tid av 8 år, eller ock bemyndigande för fullmäktige att av anslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus i mån av behov ställa erforderliga medel till den blivande redaktionskommitténs förfogande. Kommittén har förordat det senare alternativet, till vilket jämväl fullmäktige anslutit sig. Även utskottet finner sig böra biträda detta alternativ.

Vid arbetets utförande torde i huvudsak böra följas den plan, som i sådant avseende av kommittén uppgjorts. Kommittén har emellertid särskilt erinrat, att denna plan endast vore att anse såsom preliminär och att därför avvikelser kunde komma i fråga under arbetets gång. Häremot synes icke vara något att erinra, under förutsättning likväl att därav icke föranledes någon kostnadsökning.

På sätt kommittén föreslagit, böra årsberättelser ingivas till fullmäktige, och torde dessa berättelser sedermera böra tillställas bankoutskottet.

Åberopande det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må

1:o) uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i huvudsaklig överensstämmelse med här ovan omförmälda plan låta utgiva ett historiskt och statsvetenskapligt arbete om den svenska riksdagen och

2:o) bemyndiga fullmäktige att av förslagsanslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus i mån av behov för ifrågavarande ändamål använda ett belopp av 240,000 kronor.

Stockholm den 4 mars 1926.

På bankoutskottets vägnar:

BERNH. ERIKSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:
av första kammaren: herrar *Gustafsson* i Stensholm, *Pettersson* i Olovstorp, *Dalberg*, *Enhörning*, *Ström*, *Abrahamsson*, *Östergren* och *Bodin*; samt
av andra kammaren: herrar *Eriksson* i Grängesberg, *Bäcklund*, *Hamrin*, *Svensson* i Betingetorp, *Törnkvist* i Bjäv, *Uddenberg* i Varberg och *Molander*.

¹ (Sid. 7—8 i kommitténs utlåtande).

Utlåtande

angående utgivande av ett historiskt och statsrättsligt arbete om den svenska riksdagen, avgivet till fullmäktige i riksgäldskontoret den 15 januari 1926.

Sedan med anledning av en inom riksdagen väckt motion riksdagen uppdragit åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta verkställa utredning angående utgivande av ett historiskt och statsrättsligt arbete om den svenska riksdagen, hava fullmäktige uppdragit åt undertecknade samt numera avlidne riksarkivarien S. Clason att verkställa utredning och till fullmäktige avgiva förslag i ämnet. Kommitterade hava till sekreterare antagit docenten Nils Herlitz.

För fullgörande av sitt uppdrag hava kommitterade funnit sig böra företa vissa preliminära undersökningar. Sålunda har en provisorisk bibliografi över litteratur angående riksdagen och dess historia blivit upprättad. Vidare hava förarbeten gjorts för en översikt över viktigare otryckt material till riksdagens historia, företrädesvis de i riksarkivet samt riksdagens och dess utskotts arkiv förvarade aktsamlingar. Slutligen har, i och för beräkningar angående den registrering av vissa riksdagshandlingar från frihetstiden, som kommitterade föreslå, en försöksregistrering av en mindre grupp av dylika handlingar ägt rum.

Kostnaderna för dessa undersökningar utgöra 1,240 kronor, kostnaderna för kommitterades arbete i övrigt 936 kronor 25 öre, eller tillhoppa 2,176 kronor 25 öre (*bil. A*).

Riksarkivarien Clason har verksamt och med stort intresse deltagit i kommitterades arbete och närvarit vid alla sammanträden med undantag av det denna dag hållna, vid vilket endast slutjustering av betänkandet förekommit. Beträffande de hemställanden, som i betänkandet göras, har herr Clason i alla delar varit ense med undertecknade.

I den ovan omförmälda motionen anförde motionären till stöd för sin hemställan bl. a. följande:

»År 1935 inträffar halvtusenårsminnet av den första med säkerhet kända riksdag i vår historia. Det var som bekant under Engelbrekts befriande resning, som representanter för adeln, prästerna, borgerskapet och bönderna år 1435 sammanträdde till ett riksmöte i Arboga. Första gången var, såvitt hittills kända historiska källor angiva, bondeståndet företrätt vid ett svenskt riksmöte. Under mer än fyra århundraden kom därefter den svenska riksdagen att grundas på den indelning i riksstånd, vars konturer skönjas i sammansättningen av riksmötet i Arboga.

Vid sidan av det engelska parlamentet är den svenska riksdagen den äldsta alltjämt bestående folkrepresentationen i världen. I allt väsentligt har den utvecklats på svensk grund och bjuder genom en mängd säregna drag såväl historikern och den statsrättslärd som politikern och statsmannen ett synnerligt intresse. Då därjämte den svenska riksdagens tillkomst är förknippad med ett av vår historias dyrbaraste minnen — den händelse som med all rätt betecknats som det svenska nationalmedvetandets födelsestund — torde det vara självklart, att halvtusenårsminnet av riksmötet i Arboga i sinom tid blir på ett värdigt sätt högtidlighållet.

Det angelägnaste, som framstår i samband med ett firande av detta halv-tusenårsminne, synes mig vara skapandet av ett verkligt standardverk över den svenska riksdagen. Ett sådant finnes icke. Vissa områden av riksdagens historia kunna nog sägas vara nödtorftigt genomforskade, men mycket återstår ännu i detta avseende. En mängd statsrättsliga arbeten och avhandlingar över olika sidor av det svenska riksdagsskicket har under tider-nas lopp sett dagen, men viktiga sidor av detsamma sakna alltjämt en er-forderlig vetenskaplig behandling. Alla dessa arbeten äro därjämte utströdda på de mest skilda publikationer: historiska arbeten, handböcker, gradual-avhandlingar, monografier över särskilda riksdagar, utgivna riksdagsakter, biografier, memoarer o. s. v. Ett samlat, vetenskapligt och historiskt full-lödigt arbete över den svenska riksdagen finnes icke. Skapandet av ett standardarbete, innefattande såväl riksdagens historia som de viktigaste stats-rättsliga problemen angående densamma, framstår såsom en synnerlig ange-lägenhet av både historisk och praktisk art. På ett värdigare sätt synes mig icke heller den svenska riksdagen kunna hufvasta halv-tusenårsminnet av sin tillvaro än genom åstadkommandet av ett sådant arbete.»

I anslutning härtill och till en av motionären ingiven promemoria, som nedan återgives, framhöll bankoutskottet i sitt över motionen avgivna ut-låtande »önskvärdheten av att i samband med firandet av den svenska riks-dagens femhundraåriga tillvaro ett arbete utgives rörande riksdagens historia och de viktigaste statsrättsliga problemen rörande densamma.»

Kommitterade vilja för sin del uttala sin fulla anslutning till tanken att genom ett verk av historiskt och statsvetenskapligt innehåll hufvasta fem-hundraårsminnet av den svenska riksdagens tillvaro. *Riksdagens utveckling* utgör i Sveriges historia ett ämne av central betydelse. Trots det intresse, som helt naturligt alltid ägnats detsamma av den historiska forskningen, finnes alltjämt vidsträckta områden, som mycket ofullständigt utforskats. Det är tillika ett önskemål att få resultatet av de talrika specialundersök-ningar, som redan föreligga, sammanställda och bearbetade ur enhetliga syn-punkter. I båda dessa hänseenden kan mycket göras för att vinna ökad klarhet i riksdagens organisatoriska utveckling, dess samband med stats-skicket utveckling i det hela och den utomordentligt betydelsefulla roll den spelat på stats- och samhällslivets olika områden. Även *nutidens riksdags-skick* är ur liknande synpunkter förtjänt av den största uppmärksamhet. De utredningar, som ägnats åt vissa delar därav, skulle behöva fullständigas och de redan vunna resultaten sammanställas och bearbetas. Det stats-vetenskapliga intresse, som knyter sig till detta ämne, sammanhänger ej minst med de historiskt betingade drag i riksdagens organisation, verksam-hetsformer och befogenheter, varigenom den bland nutidens riksförsamlingar kommit att i många hänseenden intaga en egenartad ställning. Jämte det vetenskapliga intresset kommer här även ett rent praktiskt intresse i be-traktande. Motionären har i sin nyssnämnda promemoria med rätta erinrat om behovet av att till riksdagsarbetets tjänst vissa betydelsefulla verksam-hetsformer och institutioner göras till föremål för mera ingående utred-ningar.

Redan med vad nu anförts hava kommitterade angivit sin ståndpunkt till den i den offentliga diskussionen framförda tanken att hufvasta riksdagens femhundraårsminne endast genom ett utgivande, i större skala, av för riks-dagens historia viktiga urkunder. Dylika urkundspublikationer måste visser-ligen anses vara synnerligen önskvärda för vinnande av insikter om riks-dagens verksamhet i dess enskildheter, ej minst dess mångahanda insatser inom olika områden av den inre utvecklingen, och även som underlag för

en vetenskaplig behandling av riksdagshistoriska forskningsuppgifter. Men det synes obestriddigt, att de icke kunna motsvara de syften, som, enligt vad ovan antytts, kommitterade ansett böra vara ledande för det nu ifrågasvarande jubileumsverket. Över huvud taget synes frågan om dylika publikationer av flera skäl lämpligen böra behandlas som en fristående fråga, utan direkt sammanhang med frågan om nämnda verk. Kommitterade hava i en särskild framställning till Kungl. Maj:t som här bifogas (*bil. B*) närmare utvecklade skälen för denna uppfattning och tillika, under åberopande av ifrågasvarande aktpublikationers synnerliga betydelse, hemställt att Kungl. Maj:t ville vidtaga de åtgärder för ett väsentligt höjande av det till riksarkivet utgående anslaget för aktpublikationer, som kunna finnas erforderliga.

Då kommitterade sålunda ansett jubileumsverket böra bestå ej av urkundspublicationer utan av en *historisk och statsvetenskaplig bearbetning av ämnet*, hava kommitterade haft att taga under närmare övervägande arten och omfattningen av denna bearbetning.

Motionären har i sin till bankoutskottet ingivna promemoria härom anfört följande:

»För det historiska och statsrättsliga arbetet om den svenska riksdagen har jag tänkt mig följande allmänna plan:

I. En allmän sammanhängande framställning om svenska riksdagens uppkomst och utveckling fram till våra dagar.

Detta arbete måste läggas förhållandevis brett och förutsätter på åtskilliga områden källforskningar. Så t. ex. i fråga om yngre medeltiden, där sannolikt viktiga områden måste genomforskas i danska och vissa andra utländska arkiv. Så ock beträffande frihetstiden, vilket skede spelar en så oerhörp roll för riksdagsskickets utveckling, men som hittills genomforscats övervägande med hänsyn till den politiska historien i allmänhet.

Arbetet bör jämväl omfatta den riksdagshistoriska utvecklingen under tiden efter 1866. Hela kampen om den allmänna rösträtten, rösträttsreformen 1907—09 och författningsrevisionen 1918—21 höra denna historiska framställning till, även om viktigt källmaterial saknas för fällande av historiska slutomdömen angående personers och partiets betydelse för utvecklingen.

Man torde böra beräkna, att detta allmänna riksdagshistoriska verk, som bör avfattas på ett för en större allmänhet njutbart sätt, kommer att omfatta åtskilliga band.

II. **Speciella arbeten.** Till det riksdagshistoriska verket böra knytas vissa särskilda arbeten beträffande ärenden av större principiell eller praktisk räckvidd inom vårt svenska riksdagsskick. Sålunda framträder i första hand behov av en ingående undersökning beträffande *gemensamma voteringsinstitutet*, där frånvaron av en samlad vetenskaplig framställning ideligen skapar svårigheter. I viss mån gäller detta jämväl *sammanjämningsförfarandet*, som borde bli föremål för en mera ingående undersökning än den i den statsvetenskapliga litteraturen hittills tillgängliga. Båda dessa arbeten komma jämväl att fylla rent praktiska uppgifter i och för riksdagsarbetet.

Avhandlingar om exempelvis *remisspraxis*, *propositionsvägran*, *interpellationsinstitutets utveckling*, försöken att genom massinstämmanden skapa en form för *dagordning* o. s. v. böra ingå i denna serie av verket.

Speciella egendomligheter för svenskt riksdagsskick, såsom *dechargeförfarandet*, *opinionsnämnden* och *ombudsmannainstitutionen* böra erhålla en fyllig framställning. Särskilt vore en ingående undersökning av förstnämnda institut av stort praktiskt värde för den närmast kommande tiden. då detta

av åtskilligt att döma kommer att bli föremål för övertvägande av riksdagen. *Statsrevisionen* förtjänade att erhålla en historisk och statsvetenskaplig belysning. Riksdagens verk — *riksbanken* och *riksgäldskontoret* — borde även erhålla en, låt vara begränsad, plats i verkets speciella del.

Åtskilliga andra specialavhandlingar torde under arbetets lopp framträda som önskvärda eller nödvändiga.

III. **Arbetets utförande.** Det synes lämpligast, att riksgäldsfullmäktige tillsätta en *redaktionskommitté* av exempelvis tre personer, som får övervakandet av planläggningen om hand. Denna bemyndigas att tillsätta en *ledare för arbetet* samt att bestämma om medarbetare för olika uppgifter.»

Det har för kommitterade först och främst stått klart, att arbetet måste bli av betydande omfattning och hög kvalitet. Om värdefulla resultat skola kunna ernås, är det nödvändigt att på de mycket olikartade områden, varom här är fråga, förvärva medarbetarskap av framstående fackmän, vilka till grund för framställningen kunna lägga djupgående och omfattande forskningar. Ämnet är dessutom så rikt, att dess behandling ovillkorligen kräver ett stort utrymme. Om femhundraårsminnet skall firas på ett sätt, som någorlunda svarar mot ämnets utomordentliga betydelse, kunna dessa fordringar enligt kommitterades uppfattning ej eftergivnas. Kommitterade instämma sålunda till fullo med motionären därutinnan, att ett verkligt »standardverk» måste skapas.

En första huvuduppgift för detta verk måste vara den *historiska*: behandlingen av riksdagens uppkomst och utveckling, dess organisation och verksamhetsformer samt dess befogenheter och ställning i övrigt intill våra dagar. Det kan här ej ifrågakomma att stanna vid en behandling av vissa utvalda, hittills ej behandlade partier; en »allmän sammanhängande framställning» är, såsom motionären framhållit, vad som behöves.

En andra huvuduppgift är att mera ingående belysa *det nutida riksdagskicket*. Motionären har här förordat en monografisk behandling, ägnad åt sådana speciella områden, som vore av »större principiell eller praktisk räckvidd», och särskilt framhållit dels att utredningar angående vissa institut — såsom gemensam votering, sammanjämkning, propositionsvägrau m. fl. — skulle »fylla rent praktiska uppgifter i riksdagsarbetet», dels att »speciella egendomligheter för svenskt riksdagskick» — såsom dechargeförfarandet, ombudsmannainstitutionen m. fl. — borde erhålla en fyllig framställning. Kommitterade äro ense med motionären om att dessa synpunkter förtjäna ett särskilt beaktande. Det måste vid arbetets planläggning tillses, att praktiskt betydelsefulla spörsmål bli på ett sådant sätt behandlade, att framställningen ger verkligt utbyte för riksdagsarbetet, och det måste desslikes tillses, att egenartade institut i den svenska författningen bli på ett allsidigt sätt belysta. Men dessa syften kunna väl vinnas, även om därjämte eftersträvas något annat och mera. Kommitterade vilja för sin del även i avseende å det nuvarande riksdagskicket föreslå en allsidig och systematisk behandling. Det måste nämligen anses som en betydande fördel, att behandlingen av det nutida riksdagskicket likaväl som den historiska framställningen får sträcka sig över ämnets alla delar. Även i fråga om de partier därav, som ur de av motionären betonade synpunkterna te sig mindre betydelsefulla, föreligger ett påtagligt intresse av en rikare vetenskaplig belysning. Denna anordning utesluter emellertid icke, att vissa ur en eller annan synpunkt viktigare ämnen erhålla en jämförelsevis fylligare framställning. Behandlingen bör ej blott anknyta sig till ämnets statsrättsliga sidor, frågan om den gällande rättens innebörd och tolkning, utan även och i lika hög grad beakta och belysa riksdagskicket, sådant det faktiskt

gestaltar sig. Härvid bör å ena sidan belysning hämtas från statsvetenskapen, särskilt genom jämförelse med andra representationer. Å andra sidan tarvas även vid framställningen av nu rådande förhållanden ett historiskt betraktelsesätt; på varje särskild punkt måste jämte det aktuella läget den utveckling, som fört dit, vinna beaktande. Slutligen bör den inom riksdagen förvärvade erfarenheten tagas i anspråk för en levande skildring av praxis.

Kommitterade vilja således förorda *ett verk, som allsidigt behandlar såväl riksdagens historiska utveckling som det nu rådande riksdagsskicket.*

En följd av detta program för verket i dess helhet blir att i olika partier av detsamma en i viss mån olika disposition måste tillämpas. Å ena sidan synes den historiska behandlingen kräva en övervägande kronologisk disposition av ämnet, där det ena tidevarvet behandlas efter det andra, och där således utvecklingen av riksdagen i dess helhet vinner beaktande; olika sidor i densamma — såsom sammansättning, verksamhetsformer, befogenheter — måste här ses i växelverkan med varandra. Å andra sidan är en övervägande systematisk disposition, en uppdelning efter ämnen, den enda möjliga, då det nuvarande riksdagsskicket skall skildras.

Den fråga, som då uppstår, huru den övervägande historiska behandlingen och den systematiska skola sammanknytas med varandra, synes kommitterade böra lösas på följande sätt. Verket bör inledas med en övervägande kronologiskt disponerad framställning av *ståndsriksdagens* historia (t. o. m. 1865). För tiden fr. o. m. nämnda år (*tvåkammarriksdagens tid*) bör framställningen förgrenas efter ämnen; inom varje särskilt ämne vinner såväl den historiska utvecklingen efter 1865 som det nuvarande läget beaktande. På en närmare prövning torde likväl böra ankomma, i vad mån behandlingen av vissa ämnen inom den senare avdelningen för sammanhångets skull lämpligen bör utgå redan från det nya statsskickets början 1809.

Kommitterade vilja starkt understryka, att den senare delen av framställningen bör direkt anknäta sig till den föregående; synpunkterna bliva — i den mån fråga är om utvecklingens förlopp — desamma efter som före 1865. Det är nämligen väsentligen samma historiska och statsvetenskapliga problem, som uppkomma i de båda huvuddelarna. Då en annan disposition föreslås vid behandlingen av den senaste utvecklingen och det nuvarande riksdagsskicket än beträffande tiden före 1865, åsyftas således ingen tudelning av ämnet. Skälet är för det första, att det för en avslutad period är lättare att vinna en allmän överblick och en säkrare uppfattning av växelverkan mellan olika sidor av riksdagsskicket. För det andra föreligger givetvis ett särskilt intresse av att mera ingående lära känna den senaste tidens utveckling; med den större bredd, som sålunda här påkallas, följer med nödvändighet framställningens förgrening efter ämnen.

Med avseende å innehållets fördelning inom de två avdelningarna har av kommitterade uppgjorts en plan avsedd att något så när antyda den relativa betydelse kommitterade ansett böra tillkomma olika delar av ämnet och belysa verkets allmänna läggning samt tillika angiva den omfattning, som verket i dess helhet synts böra erhålla för att kunna motsvara de krav, som böra ställas på detsamma. Planen meddelas här med uttryckligt betonde, att den endast är att anse såsom preliminär och under arbetets fortgång bör kunna bliva föremål för modifikationer. Särskilt betonas i avseende å senare avdelningen att rubriceringen icke är uttömmande utan blott avser respektive volymers huvudsakliga innehåll.

I. Ståndsriksdagen (5 å 6 volymer).

1. Medeltiden och 1500-talet (ev. 2 volymer).
2. Tiden omkring 1600—1718.

3—4. Tiden 1718—1809.

5. Tiden 1809—1865.

II. **Tvåkammarriksdagen** (7 à 8 volymer).

6. Allmän inledning.

Riksdagens sammansättning (valrätt och valsätt, rösträttsfrågan m. m.).
Sammanslutningar inom riksdagen.

7. Riksdagens konstituerande och avslutning, förfarandet i kamrarna
(bl. a. sammanjämkning, gemensam votering) m. m.

8. Utskottsväsendet.

9. Riksdagens finansmakt.

10. Riksdagens lagstiftningsmakt, dess egen förvaltning (riksbank och
riksgåldskontor) och medverkan vid utrikespolitiken m. m.

11. Ministeransvarigheten, interpellationsinstitutet m. m.

12. Statsrevisionen, justitie- och militieombudsmännen m. m.
Sammanfattning.

Verket skulle enligt denna plan komma att omfatta 12 à 14 volymer om i genomsnitt 25 16-sidiga ark (i format motsvarande den å Norstedt & Söners förlag utkommande nya upplagan av Sveriges historia). Härav skulle 5 à 6 volymer komma på den förra, 7 à 8 på den senare avdelningen.

Verket bör alltigenom hållas på en vetenskaplig nivå, men därjämte bör den fordran uppställas, att formen bliver lätt tillgänglig för den historiskt och politiskt intresserade allmänheten. Kommitterade hava ingående dryftat möjligheten att bland vårt lands vetenskapsmän (historiker och statsvetenskapsmän) finna för de olika uppgifterna lämpade medarbetare och vilja som sin övertygelse uttala, att härutinnan intet hinder skall möta för planens förverkligande. För vissa delar av skildringen av det nutida riksdagsskicket är det högeligen önskvärt att förvärva intresserad och sakkunnig medverkan av personer med praktisk erfarenhet från riksdagslivet.

Enligt kommitterades övertygelse blir det erforderligt att särskilt anordna åtskilliga förberedande undersökningar och utredningar av den omfattande och tidskrävande natur, att det ej lämpligen kunna företagas av vederbörande författare själva. Redan på sakens närvarande stadium har det framstått som nödvändigt, att såsom grundval för skildringen av frihetstidens historia företages en ingående registrering av vissa serier otryckta riksdagshandlingar från denna tid, vilken för övrigt vid sidan av sin nytta för det riksdagshistoriska arbetet skulle vara av synnerlig betydelse även för andra forskningar i Sveriges inre historia. Till grund för en dylik registrering torde böra läggas en för kommitténs räkning uppgjord plan (*bil. C.*). Det skulle vidare vara önskvärt, att den ovan omförmälda bibliografien bleve fullständigad; den kunde säkerligen bliva till nytta ej blott för den historiska och statsvetenskapliga forskningen utan även för det praktiska riksdagsarbetet.

Vid kommitterades överläggningar har dryftats tanken att i sinom tid på grundval av det nu föreslagna verket låta utarbета en *kort sammanfattning av ämnet i dess helhet*, vilken även kunde översättas till främmande språk och därmed i utlandet öka den nu så bristfälliga kännedomen om Sveriges egenartade historia och statsskick. Kommitterade hysa sympati för tanken, men då dess realiserande kräver tillgång till det färdiga stora verket, synes det vara för tidigt att nu närmare ingå på frågan.

Verkets ledning torde böra anförtros åt en *redaktionskommitté* om förslagsvis fyra à fem ledamöter, utsedda så att både den historiska och statsveten-

skapliga forskningens och det praktiska riksdagsarbetets synpunkter bliva företrädade, samt en av denna kommitté utsedd *redaktör*. Det synes oss angeläget, att för sistnämnda uppdrag förvärvas en person med hög vetenskaplig kompetens och förmåga att leda ett stort anlagt arbete. Kommittén bör även utse en redaktionssekreterare, tillika kommitténs sekreterare. Den allmänna planen för verket torde, inom ramen av det av riksdagen lämnade uppdraget, böra fastställas av redaktören och kommittén i förening; de böra även samfält fördela arbetet mellan olika författare. Dessutom böra frågor av ekonomisk innebörd och andra viktigare spörsmål underställas kommittén. I övrigt bör kommittén rådfrågas, när redaktören så finner för gott, ävensom i den mån så befinnes lämpligt biträda honom med granskning av manuskript m. m. Den egentliga ledningen av arbetet torde böra ankomma på redaktören, som sålunda närmast finge att svara för arbetets planmässiga bedrivande, för enhetlighet i behandlingssättet, innehållets fördelning i enskildheter m. m.

Arbetet bör så bedrivas, att det är fullbordat till riksdagens femhundraårsjubileum. Det torde visa sig lämpligt, att de delar — särskilt de historiska —, som tidigare kunna färdigskrivas, också bliva tidigare publicerade.

Kostnaderna för verket äro givetvis svåra att beräkna, i all synnerhet som arbetet måste pågå under en lång följd av år, och tryckningen ej kan påbörjas förrän efter flera års förlopp. Följande beräkning må dock framläggas.

I *författarhonorar* bör man enligt kommitterades mening räkna med ett belopp av 300 kronor per ark. Enligt vad kommitterade erfarit, motsvarar detta belopp den ersättning, som lämnats för historiska arbeten av jämförlig karaktär. Man kommer då med 12 volymer till ett sammanlagt honorarbelopp av 90,000 kronor och med 14 volymer till 105,000 kronor. Det synes vara lämpligt att räkna med 100,000 kronor.

I vissa fall måste emellertid ytterligare kostnader i samband med författandet beräknas. Vissa forskningsuppgifter äro, som redan nämnts, av den krävande art, att särskilda undersökningar måste anställas för deras underlättande. Den föreslagna *registreringen av vissa riksdagshandlingar* från frihetstiden har beräknats komma att taga inemot 3 år i anspråk och draga en kostnad av 24,000 kronor. Men härutöver kan för mera svärbearbetade områden befinnas skäligt att giva författarna *särskilda anslag för forskning, kopiering av akter m. m.* Slutligen erinras om angelägenheten, att den förut omförmälda *bibliografien* blir fullbordad. För dessa ändamål anse sig kommitterade böra beräkna ett belopp av 40,000 kronor, eller, tillhoppa med kostnaden för nyss berörda registrering, 64,000 kronor.

Redaktionskostnader. Kommittén beräknar per år under åtta år ett redaktörsarvode av 5,000 kronor och ett redaktionssekreterearvode av 2,500 kronor, inalles 60,000 kronor.

Då det är svårt att beräkna den tid, som verkligen åtgår för de olika medlemmarna av redaktionskommittén, synes det vara lämpligast, att de antjuta ett bestämt årsarvode, jämte reseersättning vid resor till och från sammanträden men däremot icke vanligt kommittéarvode. Arvodena för redaktionskommittén torde böra beräknas till sammanlagt 2,000 kronor per år eller för åtta år 16,000 kronor. Redaktören bör hava säte och stämma i kommittén utan att härför äga uppbära särskilt arvode.

Vid bedömande av den sålunda beräknade sammanlagda redaktionskostnaden 76,000 kronor bör tagas i betraktande, huru maktpåliggande och grundliga redaktionens uppgifter bliva i ett verk, där ledningen och författarna måste stå i ständig växelverkan och där planläggningen av varje särskild

del även i enskildheter måste bliva föremål för ledningens övervägande, om ej enhetligen skall äventyras.

Kostnaderna, exklusive tryckning, uppgå enligt ovanstående till:

Författarehonorar	100,000	kronor
Utredningar m. m.	64,000	»
Redigering	76,000	»
	<hr/>	
	Summa	240,000 kronor.

Tryckningskostnaderna ingå icke i denna siffra. En blivande redaktionskommitté bör i sinom tid ingå med särskild framställning i detta ämne. I samband därmed bör förslag framläggas rörande lämpligaste formen för försäljning till allmänheten av arbetet i dess helhet och av enstaka band.

Det har emellertid syntts lämpligt att redan nu söka vinna någon uppfattning av tryckningskostnaderna enligt nuvarande priser. Om man utgår ifrån en genomsnittsupplaga på 4,000 exemplar — vissa delar torde få tryckas i större upplaga, andra däremot i mindre — och räknar varje volym till 25 ark à 16 sidor i samma format som den å P. A. Norstedt & Söners förlag utgivna nya upplagan av Sveriges historia, så skulle enligt offert från ett av våra största tryckerier kostnaden per volym (med mycket gott papper, inklusive häftning och omslag) kunna beräknas till cirka 6,600 kronor eller för 12 volymer nära 80,000 kronor och för 14 volymer något över 92,000 kronor.

Kommittén har i detta överslag icke beräknat kostnader för *illustrationer*. Skulle det synas en redaktionskommitté önskvärt att sådana intagas i arbetet, får särskild framställning beträffande därav förorsakad kostnadsökning göras.

Riksdagen kommer väl antagligen att utlämna arbetet gratis till sina medlemmar, ämbetsverk m. fl., men någon del av upplagan bör dock kunna säljas. Det är måhända ej uteslutet, att avtal skulle kunna träffas med större förlagsfirma om bestridande av vissa kostnader mot disposition av viss del av upplagan. Ett annat alternativ är att överlämna till större förlag att för riksdagens räkning distribuera arbetet till försäljning och redovisa inflytande medel efter avdrag av omkostnaderna. Det är omöjligt att härom uppgöra några beräkningar, men det synes ej alltför optimistiskt att antaga att åtminstone en avsevärd del av tryckningskostnaden kan ersättas genom försäljning.

De kostnader, som verket sålunda enligt kommitterades beräkningar skulle komma att draga, synas i betraktande av dess stora betydelse ej böra framkalla betänkligheter, allra minst om de jämföras med de summor, som dels staten själv vid olika tillfällen anslagit för forsknings- och utredningsuppgifter, dels och eljest ofta offrats för hugfästade av jubiléer av långt mindre allmän betydelse än det nu ifrågavarande. Kommitterade vilja erinra om den offervillighet, som i sådana fall visats av kommuner, industriella företag, föreningar m. m. och om de erkännansvärda insatser, som därmed gjorts i utforskandet av vårt lands inre historia. Riksdagen har nu enligt kommitterades mening tillfälle att åstadkomma ett vetenskapligt arbete av utomordentlig betydelse, ägnat att giva rik belysning åt det svenska samhällsskickets historia och nuvarande gestaltning. Betydelsen av det arbete, som här föreslås, kommer emellertid förvisso ej att inskränka sig därtill, att viktiga rön bliva framlagda i själva jubileumsverket. Därutöver kan nämligen, om riksdagen på detta sätt giver sitt stöd åt den historiska och statsvetenskapliga forskningen, med säkerhet påräknas, att dennas intresse kommer att i en helt annan grad, än eljest vore att förvänta, inriktas mot de historiska och statsvetenskapliga problem, vilka, utan att direkt falla

inom jubileumsverkets ram, anknyta sig till den svenska riksdagens öden och dess insatser i stats- och samhällsliv. Kommitterade tro sig sålunda kunna uttala den förvissning, att ett anslag till det här ifrågasatt ändamålet skulle bliva i högsta grad fruktbringande.

I avseende å de former, varunder medel skulle ställas till förfogande för verkets utarbetande, synas två olika vägar kunna ifrågakomma.

Kommittén har beräknat tiden för arbetets färdigställande till 8 år och kostnaderna, exklusive tryckning, till 240,000 kronor, att successivt utgå. Utgifterna bliva naturligtvis växlande år från år, men arbetet skulle tryggas, om riksdagen beviljade ett anslag per år av 30,000 kronor under 8 år, att ställas till riksgäldskontorets förfogande med rätt för redaktionskommittén att utfå erforderliga belopp.

Enligt kommitterades uppfattning är emellertid den anslagsformen att föredraga, att riksdagen, med principiellt godkännande av den berörda, å 240,000 kronor slutande kostnadsplanen, uppdrager åt riksgäldsfullmäktige att i mån av behov ställa till redaktionskommitténs förfogande erforderliga medel av anslaget till riksdags- och revisionskostnader m. m. Denna senare anslagsform torde bättre kunna anpassas efter de under olika år varierande utgifterna.

Redaktionskommittén bör vara skyldig att avlämna årsberättelser, däri kostnaderna närmare redovisas, samt att i samband därmed för riksdagen snarast anmäla, om förskjutning i de beräknade kostnaderna synes inträda av sådant omfång, att totala utgiften icke kan hållas inom den från början bestämda ramen.

Med stöd av vad sålunda anförts få kommitterade föreslå, att riksgäldsfullmäktige måtte hos riksdagen hemställa, att riksdagen ville, med godkännande i princip av det i skrivelsen innefattade programmet för ett historiskt och statsvetenskapligt verk om den svenska riksdagen i anledning av dess 500-årsjubileum, uppdraga åt riksgäldskontoret att, på sätt i skrivelsen angivits, föranstalta om verkets utgivande och ur förslagsanslaget till riksdags- och revisionskostnader utanordna för ändamålet erforderliga medel.

Stockholm den 15 januari 1926.

Karl Hildebrand.

Axel Brusewitz.

Värner Rydén.

Nils Herlitz.

Bil. A.

K o s t n a d e r

för kommittén för utredning angående utgivande av ett historiskt och statsrättsligt arbete om den svenska riksdagen.

Bibliografi över litteratur angående riksdagen och dess historia.....	kronor	400:—
Undersökningar om arkivalier rörande riksdagens historia.....	»	216:—
Utredning i och för ifrågasatt registrering av riksdagshandlingar från frihetstiden.....	»	624:—
Dagtraktamenten och reseersättning åt kommitténs ledamöter.....	»	601:25
Arvode åt sekreteraren.....	»	300:—
Renskrivning.....	»	35:—

Kronor 2,176:25

Avskrift.

Bilaga B.

Till Konungen.

Sedan 1925 års riksdag beslutit att uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta verkställa utredning angående utgivande i samband med firande av svenska riksdagens femhundraåriga tillvaro av ett historiskt och statsrättsligt arbete om den svenska riksdagen, hava fullmäktige anmodat oss undertecknade att verkställa nämnda utredning. Under våra överläggningar i anledning härav har till prövning även upptagits frågan, om, i avslutning till vissa under pressdiskussionen i ämnet framförda uppslag, åtgärder borde vidtagas för att föranstalta om utgivande genom riksgäldskontoret vid sidan av ifrågavarande historiska och statsrättsliga arbete jämväl av urkundspublikationer till riksdagens historia. Vid vår behandling av sistnämnda spörsmål hava vi ansett oss böra avstå från att tillstyrka åtgärder av nämnda slag. Det är visserligen uppenbart, att sådana aktupublikationer måste för all framtid vara av största betydelse för all forskning rörande riksdagens historia och de mångskiftande spörsmål, varmed den sysslat under sin halvtusenåriga tillvaro, och att även det nu ifrågavarande arbetet skulle av dem komma att draga synnerligt gagn. Emellertid höra aktupublikationer sådana som de ifrågavarande sedan decennier i följd av riksdagens beslut till de utgivningsarbeten, som äro uppdragna åt riksarkivet att verkställa, och det synes oss under sådana förhållanden icke ändamålsenligt att föranstalta vid sidan därav om nya genom riksgäldskontoret utgivna serier av dylika akter. Vi skulle även av den anledning finna detta olämpligt, som i ena fallet — det historiskt-statsrättsliga arbetet — det är fråga om en publikation, som bör vara fullbordad till ett visst jubileumsår, under det att i det andra fallet — aktupublikationerna — frågan gäller serier, vilkas utgivande bör fortgå även därefter. Den utomordentliga betydelse, som måste tillerkännas dessa aktupublikationer, synes oss emellertid påkalla att deras utgivande i möjligaste mån påskyndas. Då nu, efter vad vi erfarit, riksarkivet under hänvisning bland annat härtill i underdånig framställning av den 31 sistlidna augusti hemställt om förhöjning av till dess aktupublikationer utgående årsanslag, vilket trots flerdubbla publikationskostnader för närvarande icke är högre än det sattes 1890, våga vi på det allra livligaste hemställa, att Eders Kungl. Maj:t ville vidtaga de åtgärder för ett väsentligt höjande av sagda anslag, som kunna finnas erforderliga.

Stockholm den 26 oktober 1925.

Karl Hildebrand.

Värner Rydén.

Axel Brusewitz.

Sam. Clason.

Nils Herlitz.

Avskrift.

Bilaga C.

P. M.

Vid en registrering av otryckta riksdagshandlingar från frihetstiden äro följande huvudgrupper av sådana att taga i betraktande.

1. protokoll hos a) stånden, b) sekreta utskottet, c) ståndens och sekreta utskottets deputationer.

2. handlingar, som ingivits hos stånd, utskott och deputationer; skrivelser från Kungl. Maj:t och andra, riksdagsrelationer från myndigheter, besvär från prästerskapet, städerna, krigsbefälet, allmogen och andra, samt memorial från dels riksdagsmän, dels enskilda personer.

3. betänkanden från de olika deputationerna, vilka betänkanden i regel legat till grund för riksdagens (respektive sekreta utskottets) beslut.

4. riksdagens och sekreta utskottets expeditioner (huvudsakligen skrivelser till Kungl. Maj:t).

Vid vår undersökning av det föreliggande registreringsspörsmålet har det syntts oss önskvärt att finna en väg, på vilken man, utan att komma in på ett alltför vidlyftigt, tidskrävande och kostsamt arbete, dock skulle kunna inom ej alltför lång tid vinna en överblick över det under varje särskild riksdag väsentligaste stoffet. Från denna synpunkt ha vi kommit till det resultat, att man för närvarande ej skulle angripa grupperna nr 1 och 2 utan hålla sig till grupperna nr 3 och 4.

I fråga om *gruppen nr 1* torde stora svårigheter möta för en systematisk genomförd registrering. En fullständighet skulle fordra ett genomläsande av protokollen blad för blad, och valet av uppslagsord skulle svårligen kunna ske utan en viss ojämnhet. Till åtskilliga protokoll finnes emellertid redan samtida register av intresse, som äro goda hjälpredor vid deras begagnande och vilka kunde förtjäna att, om och när de register, som nedan föreslås, befordras till trycket, jämte dem publiceras. Genom den av oss föreslagna registreringen skulle för övrigt även det väsentliga av de i protokollen berörda ämnena bliva förtecknat.

Gruppen nr 2 synes likaledes vara alltför omfattande för en registrering i detalj. En sådan skulle ock möta synnerliga svårigheter, då den skulle kräva tidsödande undersökningar av varje särskilt ärendes gång samt handlingarnas förskjutning mellan olika arkivserier. En ingående registrering skulle dessutom knappast ge full valuta för mödan — i betraktande av den stora mängden av mindre viktiga ärenden. Likväl är det önskvärt att vinna översikt över detta svåröverskådliga material. Detta syfte skulle kunna vinnas genom en mera summarisk inventering och katalogisering av samtliga till denna kategori hörande handlingar i ståndens, sekreta utskottets och deputationernas arkiv. För en sådan äro vi emellertid ej nu beredda framlägga någon plan.

Grupperna nr 3 och 4 stå med varandra i närmaste samband, i det att en riksdagens skrivelse i regel bygger på ett deputationsbetänkande. Vi föreslå a) en registrering av samtliga betänkanden från ständernas deputationer ¹⁾ under frihetstiden, jämväl innefattande uppgift om betänkandenas behandling i stånden, i den mån denna kan konstateras med ledning av påskrifter

¹⁾ Häri även inräknade protokollsutdrag m. fl. expeditioner, i den mån sådana materiellt haft karaktären av betänkanden.

å själva betänkandena, och i samband därmed om riksdagens skrivelser till konungen, ävensom b) en efter samma grunder anordnad registrering av betänkanden från sekreta utskottets deputationer samt av expeditioner från detta utskott. Ett sådant register bör enligt våra beräkningar kunna åstadkommas för en summa av 16,400 à 18,400 kronor. Man vinner med detta register ej en fullständig överblick över allt som förevarit hos ständerna, ej heller över allt det i arkiven förvarade materialet. Men man får upplysning om alla de ärenden, som kommit så långt, att betänkande avgivits, och vinner i uppgifterna om betänkanden och deras handläggning ledtrådar för uppspanande av därtill hörande handlingar. Arbetet skulle efter våra beräkningar kunna göras på 3 år.

Stockholm den 24 oktober 1925.

Sam. Clason.

Nils Herlitz.

Bilaga (till bil. C.).

Kostnadsberäkning.

Antalet betänkanden från ständens deputationer har konstaterats vara:

1723	274
1755—56	445
1769—70	599

Med antagande, att antalet expeditioner till Kungl. Maj:t vid varje riksdag i perioden 1723—34 förhållit sig till antalet betänkanden från deputationerna på samma sätt som vid 1723 års riksdag, ävensom att riksdagarna 1755—56 och 1769—70 på samma sätt äro representativa för resp. perioderna 1738—62 och 1765—72, har antalet betänkanden 1723—72 beräknats till 5,491 (antalet expeditioner till Kungl. Maj:t samma tid, räknad siffror: 5,911). Hela antalet av ständens deputationers betänkanden 1719—72 torde ej kunna överstiga 6,000.

Antalet av *sekreta utskottets* expeditioner till Kungl. Maj:t 1719—72 har beräknats till omkring 4,500. För den del av registret, som belöper på sekreta utskottets arbete, synes sålunda böra beräknas en omfattning motsvarande högst $\frac{3}{4}$ av det förra.

För registrering genom ett arkivaliskt kunnigt kvinnligt skrivbiträde av 169 betänkanden 1755—56 har åtgått en tid av 90 timmar. För 6,000 betänkanden bör beräknas .....

För registret över sekreta utskottet beräknas enligt ovanstående... 2,400 »

5,600 tr.

vilket med en timpenning av 1 kr. 50 öre utgör 8,400 kr.

Enligt gjorda beräkningar skulle för arbetets kontrollering och övervakande erfordras 2 à 3 timmar för varje dags (à 7 timmar) avskrivningsarbete. För detta ändamål skulle sålunda åtgå $\frac{2.5}{7} \times 5,600$ tr = 2,000 tr, vilket med en timpenning av 4 à 5 kr. utgör 8,000 à 10,000 kr.

Summa 16,400 à 18,400 kr.

Denna summa kan av följande grunder komma att något ökas:

1. Till kontroll torde erfordras en i ovanstående kalkyler ej beräknad

genomgång dels av betänkanden i ståndens arkiv, dels av tryckta riksdagshandlingar.

2. I ovan anförda siffror å betänkanden till stånden ingå ej protokollsutdrag.

3. Det synes oss önskvärt, att för arbetets högsta ledning förvärvas någon högt kvalificerad kraft, vilken tillika kunde anmodas planlägga och leda en sådan inventering av »grupp nr 2», som ovan ifrågasatts. Om härför erforderlig ersättning har på frågans närvarande stadium ingen beräkning kunnat göras.

Å andra sidan kunna besparingar uppstå:

- 1) troligen genom ökad rutin;
  - 2) eventuellt därigenom att man avstår från den mindre nödvändiga registrering av ärendenas behandling i stånden.
-